

**Електронна бібліотека
видань історичного факультету
Харківського університету**

Калініченко В. В. Українське повоєнне село (1946 - 1953) у вітчизняній історіографії // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць молодих вчених. – Харків, 1998. – С. 85 – 88.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт історичного факультету.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
історичний факультет. **E-mail:** istfac@univer.kharkov.ua

©Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна; історичний факультет

©Автор статті

©Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництва

©Ідея та створення електронної бібліотеки – А. М. Домановський

- по 24.06.1867. -Х, 1867.
- 5. Отчет Харьковского епархиального Попечительства о бедных духовного звания // Харьковские епархиальные ведомости. - 1867. - № 11.
- 6. Преображенский И. Отечественная церковь по статистическим данным с 1840/41 по 1890/92 гг. -СПб., 1897.
- 7. Харківські губернські відомості. -1903.
- 8. Харківські епархіальні відомості. -1867. - № 2.
- 9. Харківські епархіальні відомості. -1868. -№ 1.
- 10. Харьковские приходские попечительства о бедных //Трудовая помощь. -1903. -№ 4.
- 11. Чижевский И.Л. Извлечение из отчета Харьковского епархиального попечительства о бедных духовного звания за 1862 // Духовный вестник . - 1863. - Т.5.
- 12. Чижевский И.Л. Харьковское епархиальное женское училище в пятидесятый год его существования с 1854 по 1872 гг. -Х. -1904.

Калініченко В.В.

Українське повоєнне село (1946-1953) у вітчизняній історіографії

Вивчення історії українського повоєнного села має важливе наукове значення. Саме в цей період (1946-1953 рр.) аграрна політика компартії та радянського уряду мала відверто антиселянський характер. Ця політика призвела до смерті від голоду в 1946-1947 рр. більш ніж одного мільона селян, фактичного закріпачення колгоспників, тотального пограбування села.

Але в радянській історичній літературі проблема повоєнного села, із зрозумілих обставин, не дістала об'єктивного висвітлення. Радянські історики підкреслювали, що саме в цей період найбільш повно проявилися основні позитивні риси колгоспно-радгоспної системи, виявилися дійсні можливості у розвитку сільськогосподарського виробництва, вирішенні соціальних проблем села. Однак відмічається, що період 1946-1953 рр. є найменш вивченим в історії радянського селянства. Це було пов'язано з відсутністю тривалий час опублікованих статистичних даних, а дані про так звану біологічну урожайність не дозволяли створити реальну картину. Історики у своїх прямих керувалися постановами ЦК ВКП(б) з ідеологічних питань. Праці, що з'явилися незабаром після війни, висвітлювали відбудову сільського господарства республіки, організаційно-господарське зміцнення колгоспів, спинялися й на трудовій діяльності селянства [1]. Значна увага приділялась розкриттю передового досвіду

в сільському господарстві, переважно на біографіях передовиків села [2]. Видані на початку 50-х років праці давали уявлення про окремі заходи комуністичної партії і радянської влади: відбудову і укрупнення колгоспів, питання посилення керівної ланки села. Особливо підкреслювалась провідна роль компартії в житті колгоспного села [3]. В другій половині 50-х рр. з'являються праці, що ґрунтуються на матеріалах окремих областей [4]. Недоліком розглянутих праць є звуженість тематики, дублювання фактичного матеріалу, звуженість викладу через те, що в основі його були лише окремі позитивні приклади без врахування різноманітного життя села.

В середині 60-х - 70-х рр. намітилися зрушення в вивченні історії українського села повоєнного періоду. По-перше, з'являються серйозні монографічні дослідження, як узагальнюючі, в яких переконливо охарактеризовано стан колгоспного виробництва УРСР, показуються заходи компартії і радянського уряду щодо організаційно-господарського зміцнення колгоспів, зростання трудової активності колгоспників [5], так й ті, що стосуються окремих сторін життя українського повоєнного села: забезпеченість кадрами [6], матеріально-технічна забезпеченість [7], зміни у соціально-політичному житті [8]. Характерною рисою цих праць є широке використання архівних та опублікованих документів. По-друге, показником деяких досягнень є значні розділи про розвиток повоєнного сільського господарства в колективних працях [9].

Особливе значення в історіографії українського повоєнного села має праця, що з'явилася на початку 80-х рр., П.П. Панченка та А.П. Євтушенка, яка присвячена проблемі розвитку радгоспів Української РСР в цей період [10].

Новий етап у вітчизняній історіографії почався під впливом перебудови в другій половині 80-х - початку 90-х рр. Саме в цей період дослідники одержують можливість писати про дійсне становище в українському повоєнному селі. Історики зробили спроби переосмислити аграрну політику компартії і радянської влади в повоєнний період в узагальнюючих працях [11]. Досліджуються теми, заборонені до цього: голод 1946-1947 рр. [12], депортація селянства наприкінці 40-х років [13]. Особливу увагу привертають роботи російського історика В.Ф. Зими, який широко використовує розсекречений архівний матеріал Центральних органів влади СРСР, дає статистичні дані населення в цей період, а саме про рівень смертності в 1946-1947 рр., географію голоду 1946-1947 рр., дані про кількість депортованих українських селян до Сибіру в 1948 р. [14]. Слід також відзначити й статтю І.В. Рибак, який показав жакливе становище українського села в соціально-побутовій сфері у повоєнний період. Це перша праця, що розкрила побутове життя колгоспника [15].

Однак, на сучасному етапі, тема українського повоєнного села ще не дістала широкого й глибокого висвітлення в історіографії. Їй потребує визначення характер дій комуністичної партії та радянського уряду, значення

колгоспно-радгоспної системи для окремого селянина-виробника й для розвитку сільсько-господарського виробництва в цілому.

1. Каневський О.П. Відбудова і розвиток сільського господарства УРСР.-Київ-Харків, 1947; Нагорний П. Розвиток сільського господарства УРСР за 30 років Радянської влади.-К., 1947; Окладной Г.М. Борьба трудящихся Харьковщины за послевоенную пятилетку.-Х., 1948 та ін.
2. Стахановці нової сталінської п'ятирічки в сільському господарстві УРСР.-К., 1949; Двічі Герої.-К., 1958.
3. Краев М.А. Победа колхозного строя в СССР.-М., 1954; Окладной Г.М. Рост культурно-технического уровня колхозного крестьянства.-Х., 1958; Сергеев С.С. Организационно-хозяйственное укрепление колхозов и укрепление мелких сельскохозяйственных артелей.-М., 1951; Теряева А.П. Вопросы организации и оплаты труда в колхозах.-М., 1954; Терехов Ю.П. Укрупнение мелких сельскохозяйственных артелей и его экономические результаты // Ученые записки Харьковского гос. ун-та.-1955.
4. Быков П.А. Восстановление и развитие колхозов Харьковской области в 4-й пятилетке // Ученые записки Харьковского гос. ун-та.-1955.-Вып 1; Домбровский Ю. Развитие сельского хозяйства Херсонской области в послевоенный период (1945-1952). // Научные записки Херсонского сельскохозяйственного ин-та.-1958.-Вып IX та ін.
5. Зверев С.М. Діяльність Комуністичної партії України по зміцненню і розвитку громадського господарства колгоспів (1951-1958).-К., 1969; Талан Є.П. Колгоспи Української РСР в період завершення будування соціалізму (1951-1958).-К., 1966 та ін.
6. Лысенко Н.А. Деятельность КПСС по подготовке сельскохозяйственных кадров (1930-1958).-К., 1972; Лысенко Н.А. Подготовка кадров для социалистического сельского хозяйства 1929-1958 гг.-М., 1975 та ін.
7. Петренко В.С. Зростання культурно-технічного рівня колгоспного селянства України (1953-1961 рр.).-К., 1964 та ін.
8. Зеленин И.Е. Общественно-политическая жизнь советской деревни 1946-1958 гг. Состав и деятельность общественных организаций, Советов, рост политической активности сельских тружеников.-М., 1978; Петренко В.С. Село на шляхах піднесення. Зміни в складі, умовах праці і життя колгоспного селянства Української РСР (1951-1969).-К., 1970 та ін.
9. Історія селянства Української РСР.-К., 1970.-Т.2; Історія Української РСР.-К., 1979.-Т.8; Розвиток народного господарства Української РСР, 1917-1967.-К., 1967.-Т.2, та ін.
10. Панченко П.П., Євтушенко А.П. Радгоспи: шлях становлення і розвитку (1917-1980): На матеріалах УРСР.-К., 1982.

11. Бойко О.Д. Історія України у XX столітті: 20-ті - 90-ті роки.-Ніжин, 1994; Історія України (1920-1990 рр.).-К., 1993; Україна друга половина XX століття: Нариси історії.-К., 1997, та ін.
12. Воронов І.О., Пилявець Ю.Г. Голод 1946-1947 рр.-К., 1991; Кожукало І.П. 1946-1947 роки: невідомий голод //Маршрутами історії.-К., 1990; Маковійчук І.М. Пилявець Ю.Г. Голод на Україні у 1946-1947 рр.//Укр.Іст.Журн.-1990.-№8; Панченко П. Запотаємний голод сорокових...//Неоплатима купина. - 1995. - №5.
13. Бугай М.Ф. Депортації населення з України (30-50-ті рр.).//Укр.Іст.Журн.-1990.-№11; Винниченко І.І. Україна 1920 - 1980-х: депортації, заслання, вислання.-К., 1994; Волков І.М. Виселення селян України у віддалені райони СРСР наприкінці 40-х рр.//Укр.Іст.Журн. - 1993. - №7-8.
14. Зима В.Ф. Голод в СССР 1946-1947 годов: происхождение и последствия.- М.,-1996; Зима В.Ф. "Второе раскулачивание." (Аграрная политика конца 40-х начала 50-х годов) //Отечественная история. - 1994. - №3.
15. Рибак І.В. Стан соціально-побутової сфери українського повоєнного села (1946-1955).//Укр.Іст.Журн. - 1993. - №2.

Каніщев Г.Ю.

Основні напрямки діяльності Харківської губерньської РСІ по контролю за державним апаратом на початку 20-х рр. (за матеріалами ДАХО)

В сучасних умовах соціально-економічного і політичного розвитку України великого значення набуває проблема ефективного функціонування державного апарату. Актуальність цього питання обумовлена змінами в системі державного управління в Україні після досягнення нею незалежності: запровадженням посади Президента і створенням вертикалі президентського правління на регіональному (обласному) та районному рівнях; зменшенням виконавчого і збільшенням розпорядчого аспекту в діяльності міністерств та відомств [3 , с.220]; збільшенням ролі місцевих органів влади у вирішенні соціально-економічних та політичних питань розвитку окремих регіонів.

Ці та інші особливості формування і діяльності державного апарату в Україні роблять актуальною проблему нагляду за виконанням державними установами та підлеглими їм організаціями і підприємствами указів, постанов і розпоряджень вищих органів законодавчої та виконавчої влади держави, а також місцевих Рад і державних адміністрацій. Вітчизняний і зарубіжний історичний досвід переконливо засвідчує, що без систематичної перевірки виконання рішень,